

האולטימטום של חנה
הרב מואיז נבון

Rosh Hashana – Yom Hadin and the beginning to the 10 days of teshuva. We are about to enter the most intense period of prayer in the Jewish calendar. So I thought it important to talk about prayer. Apparently Hazal thought so too because they fixed the Haftara for RH as the story of Hana.

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף לא עמוד א
בראש השנה ... [קוראים] "וה' פקד את שרה", ומפטירין בחנה [לפי שפקידתה היתה בראש השנה - רש"י]

~ הלכות תפילה ~

Indeed, R. Hamnuna teaches that we learn from the story of Hanna numerous halachot of tefilla:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לא עמוד א-ב [עם תרגום חברותא]
אמר רב המנונא: כמה הלכות גדולות איכא למשמע מהני קראי דחנה:

One must direct one's heart
א. [שמואל א א יג] "וחנה היא מדברת על לבה" - מכאן [למדנו] למתפלל, שצריך שיכוין [את] לבו [בתפלתו].

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לא עמוד א
תנו רבנן: המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים.

Which the Rambam explains means one must clear one's thoughts and be focused on God only.

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ז הלכה טז
כיצד היא הכוונה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני השכינה, לפיכך צריך לישב מעט קודם התפלה כדי לכוין את לבו ואחר כך יתפלל בנחת ובתחנונים ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא משאוי ומשליכו והולך לו, לפיכך צריך לישב מעט אחר התפלה ואחר כך יפטר, חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קודם תפלה ושעה אחת לאחר תפלה ומאריכין בתפלה שעה.

So too Shul" A

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן צח סעיף א
המתפלל צריך שיכוין בלבו פירוש המלות שמוציא בשפתיו; ויחשוב כאלו שכינה כנגדו; ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתשאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפלתו; ויחשוב כאלו היה מדבר לפני מלך בשר ודם היה מסדר דבריו ומכוין בהם יפה לבל יכשל, ק"ו
= קל וחומר = לפני ממ"ה הקדוש ברוך הוא שהוא חוקר כל המחשבות. ...

Also one must move one's LIPS and not only THINK

ב. "רק שפתיה נעות" - מכאן למתפלל, שצריך שיחתוך [ויהגה את התפלה] בשפתיו, [ולא די שיהרהר בלבו].

But on the other hand one must not raise one's voice

ג. "וקולה לא ישמע" - מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו.

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ה הלכה ט
השוויית הקול כיצד לא יגביה קולו בתפלתו ולא יתפלל בלבו אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש, ולא ישמיע קולו אלא אם כן היה חולה או שאינו יכול לכוין את לבו עד שישמיע קולו הרי זה מותר, ובלבד שלא יהא בציבור כדי שלא תטרף דעתן מקולו.

And on this the Shul" A says that one himself should hear in a whisper but not others.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן קא סעיף ב

לא יתפלל בלבו לבד, אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש, ולא ישמיע קולו; ואם אינו יכול לכיין בלחש, מותר להגביה קולו; וה"מ בינו לבין עצמו, אבל בצבור, אסור, דאתי למטרד צבורא. הגה: ואם משמיע קולו בביתו כשמתפלל, כדי שילמדו ממנו בני ביתו, מותר (טור).

And it is assur to daven drunk

ד. "ויחשבה עלי לשכורה" - מכאן [ממה שהוכיח אותה על שכרות] ששכור אסור להתפלל.

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ד הלכה יז
שכור אל יתפלל מפני שאין לו כוונה ...

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן צט סעיף א
שתה יין כדי רביעית, אל יתפלל עד שיסיר יינו; ...

And if one did daven drunk it is tantamount to idol worship.

ז. "אל תתן את אמתך לפני בת בליעל" - אמר רבי אלעזר: מכאן [למדנו] לשכור שמתפלל, [שנחשב כאילו הוא] כאילו עובד עבודה זרה. ...

All this is relatively well known. What is not so well known is that the Gemara goes on to tell about the intensity עצמה, אינטנסיביות of Hanna's prayer.

~ האולטימטום ~

Here the Gemara tells of Hanna's ultimatum to God.

... ["אם ראה תראה בעני אמתך"] - אמר רבי אלעזר: אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, אם "ראה" אתה בעניי - מוטב, ואם לאו "תראה" [בעניי] - אלך ואסתתר [עם אדם אחר] בפני אלקנה בעלי, [ויקנא לי, ושוב אלך ואסתתר בפני עדים], וכיון דמסתתרנא, משקו לי מי סוטה, [ועל ידי כן אפקד בבנים. שהרי] אי אתה עושה תורתך פלסתר [שקר], ש[הרי כבר] נאמר [בסוטה שהשקוה מהמים המאורים (במדבר ה כח): "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא], ונקתה ונורעה זרע". [מלמדת שאם היתה עקרה נפקדת - חתם סופר עה"ת במדבר].

Now this is quite difficult for many reasons.

The Penei Yehoshua explains that

- (1) How could she over issue Yehud – issue d'or?!
- (2) How could she cause God's name to be erased?!

The PY brings up two technical difficulties and then explains them away by saying that Hanna said the ultimatum not as an ultimatum but rather as an ARGUMENT that God would agree with...

So she argues to God: Look, if I was an unchaste person I could get a kid by drinking the waters, so why should I suffer for being a modest woman and not get a kid?

פני יהושע מסכת ברכות דף לא עמוד ב

... ויש לתמוה חנה דנביאה היתה היאך אמרה אלך ואסתתר לעבור על איסור יחוד שאסור מן התורה, ... ועוד דהיאך היתה רוצה לגרום שימחוק השם בחנם על ידה כדאשכחן [סוטה ז' ע"א] בסוטה שאמר לה הכהן תן תודה שלא ימחוק השם על ידך. לכן נראה דמה שאמרה "ואם לאו אלך ואסתתר" לאו שהיתה רוצה להסתתר באמת, אלא שאמרה כן דרך מליצה והטחת דברים: אם "ראה" לשמוע תפלתה דרך מתנת חנם מוטב, ואם לאו תבוא בטענה זו לתבוע בדין שהרי אם היתה פרוצה והיתה מסתתרת היתה נפקדת ע"י השקאת מים וא"כ עכשיו שהיא צנועה למה תהא נפסדת, ... וצ"ע:

The Beit HaLevi has a similar take in that he too cannot believe she would have given God an ultimatum but rather making a logical argument: She said, Look, I could do the Sotah Waters thing and you would have to give me a son and in the meantime I would cause your name to be erased. **For your sake God**, and the **sake of your holy name**, wouldn't it make sense to just give me a son without the ordeal?

דף על הדף ברכות דף לא עמוד ב

בקובץ הבאר (כרך א ח"א ע"י) מביא מהגרי"ד הלוי מבריסק זצ"ל בעל "בית הלוי" שביאר [מבוסס על הפסוק: "ותתפלל על יקוק", שיש להטות כונת חנה לטובה, ... ולפיי"ז היתה חנה בטוחה שיהיה לה בן, אך בכל זאת הקשתה וטענתה היתה, שיתן לה ה' בן שלא תצטרך להסתתר, כי אם תהיה מוכרחת להסתתר כדי שיקויים בה משי"כ ונקתה ונזרעה זרע, תבוא לידי מחיקת ה' ע"י השקאת מי סוטה בחינם, וזהו הכוונה גם כאן "ותתפלל חנה על ה'" - ר"ל שהיא היתה בטוחה שיהיה לה בן, אך תפילתה היתה "על ה'" שלא ימחה ע"י סתירתה בחינם ע"כ ודפח"ח.

~ לקח אחר ~

So while these explanations certainly respond to our SHOCK at Hanna's ultimatum, in a way they neuter the power of the story. I mean it seems to me that Hazal wanted to shock us in to understanding Hanna's prayer – and simply making logical arguments with God does not seem to me to be what they had in mind.

Now there is another story that I can think of where someone gives God an Ultimatum and gets away with it. Honi: [As an aside, Moshe's ultimatum was different since he argues AGAINST his own interest]:

תלמוד בבלי מסכת תענית דף יח עמוד ב - /משנה./ סדר תעניות ... **[יט עמוד א]** מעשה שאמרו לו לחוני המעגל: התפלל שירדו גשמים! אמר להם: צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימוקו. התפלל ולא ירדו גשמים. מה עשה? עג עוגה ועמד בתוכה, ואמר לפניו: רבונו של עולם! בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך. **נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך.** התחילו גשמים מנטפין, אמר: לא כך שאלתי, אלא גשמי בורות שיחין ומערות. התחילו לירד בזעף, אמר: לא כך שאלתי, אלא גשמי רצון ברכה ונדבה. ירדו כתקן, עד שיצאו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים. **באו ואמרו לו: כשם שהתפללת עליהם שירדו, כך התפלל שילכו להן!** - אמר להם: צאו וראו אם נמחית אבן הטועין. שלח לו **שמעון בן שטח** [נאשי הסנהדרין]: **אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי,** אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך, כבן שהוא מתחטא על אביו ועושה לו רצונו, ועליך הכתוב אומר ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך.

Now given that Honi was almost excommunicated (MENEDEH) it is clear that it is NOT acceptable to give God ultimatums.

BUT, again, the Gemara just told us that we learn so much about tefila from Hanna, and indeed RSRH says:

R. Hirsch, Haftoroth, Rosh Hashanah

[Hannah] teaches us ... how we are to stand before God when praying...

So what are we to learn? My wife noted that both Hana and Honi share the same root letters. ...

חנה ~ חוני ~ חן

And RSRH notes that HN is contended to HONEN, HANINA, MITHANEN

רש"י הירש בראשית פרק ו פסוק ח
 "חן" נגזר מ"חנן", ... החונן את חברו, מעניק לו מטובו... "חן" איננו "חנינה" בפעל, אלא "חנינה" בכח; מי שמצא "חן", ראוי לקבל "חנינה".

Honi and Hanna are exemplary in fulfilling the words of RShimon in PAVot

משנה מסכת אבות פרק ב משנה יג
 רבי שמעון אומר: הוי זהיר בקרית שמע ובתפלה, **וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוד הוא שנאמר (יואל ב') כי אל חנון ורחום הוא** אך אפים רוב חסד ורחם על הרעה, ואל תהי רשע בפני עצמך:

And on this Rashi explains:

פירוש רש"י על אבות פרק ב משנה יג
 הוי זהיר בקריאת שמע. לקרותה בשעתה. ובתפלה ובתפלין לא גרסי. נ"א ק"ש ותפלה חדא מילתא היא: "אל תעש תפלתך קבע". כאדם שעליו דבר קבוע ומוטל עליו חובה ואומר כך וכך אני חייב מתי אפרוק מעלי עול זה: "אלא רחמים ותחנונים". **שתהא מכוון דעתך: "כי חנון ורחום הוא". מכאן שרוצה בתחנונים ומרחם מיד:** ואל תהי רשע בפני עצמך. כלומר אל תעשה דבר שהיום או למחר תעשה אתה את עצמך רשע ותאמר למה עשיתי רשע זה:

Indeed this is what God wants – he wants sincere prayer – tachunanim. So the Midrash Tanhuma explains that God kept the Matriarchs barren so that they would pray.

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת תולדות סימן ט

א"ר לוי בשם רבי שילא דכפר תמרתא ורבי חלבו בשם ר' יוחנן שהיה הקדוש ברוך הוא מתאוה לתפלתם, אמר הקדוש ברוך הוא: עשירות הן, נאות הן, אם אני נותן להם בנים אינן מתפללות לפני ...

Because at the end of the day – God wants the heart:

זוהר - - רחמנא לבא בעי / תלמוד בבלי סנהדרין קו: - הקדוש ברוך הוא ליבא בעי

On this holiest of the days – on Rosh Hashana – we must learn from Hanna – not to make ultimatums, but yes to be so intense, so authentic, so sincere, that we give our hearts in prayer, and not just our lips. And in so doing, may we, like Hanna, be answered all of our hearts desires (משאלות ליבינו).

Shana Tova.